Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

En
Berømt
arkitekt i
Aarhus

EN BERØMT ARKITEKT I AARHUS

Tilegnet Foreningen for Bykultur i Aarhus

Thyge Klemann

EN BERØMT ARKITEKT I AARHUS

Et tidsbillede omkring kongelig
bygningsinspektør
Michael Gottlieb Bindesbøll
og hans arbejde i Aarhus
sommeren 1850

Kemigraf - Litograffagets kurser i Århus 1968-69

Forord

Interessen for lokalhistorisk litteratur er i de senere år taget stærkt til i Århus, og mængden af bøger og artikler om byens historie er i konsekvens heraf øget ganske betydeligt.

Samtidig er der opstået en fornemmelse af, at der er værdier at bevare og udvikle i de gamle gader, deres miljø og mange af de enkelte bygningsværker. Forståelsen af arkitektoniske og historiske minder er blevet levende for mange, som hidtil ikke har skænket denne side af vor kultur ret mange tanker. I de senere år har et udvalg af sagkyndige søgt at kortlægge og registrere sådanne bevaringsværdige bygninger og gadestrækninger i Århus. Inden for dette felt har arkitekt Thyge Klemann gjort sig fortjent ved sine arkitekturhistoriske undersøgelser, som også har afgivet stof til denne publikation.

Den smukke udgivelse skyldes Kemigraf-Litograffagets kurser i Århus, som fortjener en hjertelig tak, fordi man på denne måde har villet medvirke til at levendegøre endnu et byhistorisk emne, og ikke mindre, fordi man har skænket bogen til den nye »Forening for bykultur i Århus«. Som litograferne bidrager deres til at højne bogkunsten, er det denne forenings

opgave at øge bybilledets skønhedsværdier. To formål, der klæder hinanden.

Bernhardt Jensen
Borgmester

Kemigraf-Litograffagets kurser i Århus er glad for, at vi, gennem denne bog, på en interessant måde har fået lejlighed til at vise, hvad deltagerne på vore kurser har beskæftiget sig med.

Samtidig bringes en tak til alle, kursister, lærere og enkelt personer, der har medvirket ved denne bogs tilblivelse.

Århus i maj måned 1969

Oiva Nielsen
Afdelingsformand

MICHAEL GOTTLIEB BINDESBØLL

5/9 1800-14/7 1856
MALERI AF WILHELM MARSTRAND
(THORVALDSENS MUSEUM)

EN BERØMT ARKITEKT I AARHUS

Vinteren 1849-50 var ikke til at se ende på. Hver gang århusianerne mente at kunne fastslå, at nu kom der en mildning, nu måtte det blive forår, tog kulden og driver af sne atter vejret fra den lille, meget krigs- og vintertrætte bys befolkning.

De knapt 8000 indbyggere havde ellers oplevelser nok at berette for hinanden under det tvungne ophold inden døre. Flere gange i det sidste år havde fremmede soldater tyranniseret byen.

Man kunne aldrig blive træt af at fortælle om rytterfægtningen den foregående 31. maj. Den korte, men dramatiske episode på Århus mark, det nuværende Randersvej, da ritmestrene Barth og Heramb med deres fynske og jyske dragoner sendte husarerne fra det »elvte preussiske« — under kommando af prinsen af Salm-Salm — sydpå igen.

Den nye grundlov, med den dermed forbundne politiske usikkerhed, var emne for debat.

Det hjertevarmende møde med general Olaf Rye og hans soldater den sjette juni ved Salonen i Risskov blev mindet og genopfrisket. Herfra drog han med hæren til »Ryes skanser«

på tangen mellem Mols og Helgenæs, og videre til Fredericia — til udfaldet og sejren den sjette juli. Den dag, der blev Ryes sidste.

Der var sammenkomster i den nystiftede Aarhus Haandværkerforening. Udstillinger i den da unge »Aarhus Kunstforening af 1847«. Det var oplevelser for hver sin part af byens borgere.

Kredsen omkring familien Weis, i den historiske mølle, havde netop haft besøg af maleren *Wilhelm Marstrand.* [1]

Når vi nu over hundrede år efter — hvor ellers alt ifølge ordsproget skulle være glemt — kender netop dagen den 30. oktober, er det Marstrands signatur med dato på en tegning af møllehusene, der fastholder erindringen om kunstnerbesøget.

Trods sneblokerede forbindelser er budskabet om Adam Oehlenschlägers død den 20. januar vel alligevel nået hertil. Ligesom beretningen om den første rigsdag, der var åbnet på arkitekt C. F. Hansens Christiansborg slot den 30. januar.

Men selv denne skelsættende begivenhed i dansk regime har vel ikke kunnet overskygge det første byrådsmøde, der da blev holdt i Århus for åbne døre. Man har sikkert fulgt »senatorerne« i forhandlingerne om byens »uløste krav«, vel næppe endnu vidende, at nok var det nyt, at møderne kunne overværes af manden fra gaden, men at al virkelig afgørelse siden Cæsars dage er taget alle andre steder, end for øjne og øren af den ivrigt lyttende tilhører.

Også arkitekten, den kongelige bygningsinspektør, *Michael Gottlieb Bindesbøll's* [2] ankomst til Århus blev forsinket af den vedvarende vinter.

Længe havde man ventet ham på den, efter datidens forhold,

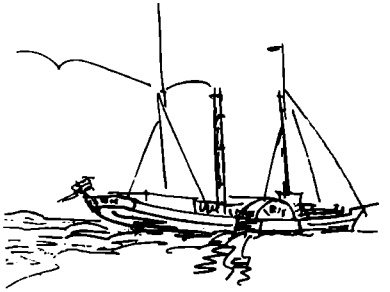

meget store byggeplads lige nord for Risskov. Her skulle helbredelsesanstalten for Nørrejylland opføres.

Det var magtpåliggende, hurtigt at få dette hospitalskompleks under tag. Endeløse forudgående forhandlinger, og siden hen krigen, havde sinket sagen alt for længe.

Allerede 1830 nedsattes en kommission til undersøgelse af forholdene på Sct. Hans Hospital, som skulle forelægge forslag til nyordning af helbredelsesanstalter for hele landet.

Stænderforsamlingen i Viborg behandlede sagen indgående i 1844. To år efter var udarbejdet et kongeligt responsum om oprettelse af et nyt hospital. Det blev vedtaget ved plakat af 15. oktober 1847.

Det synes ikke at have rørt vandene særligt, at en så berømt arkitekt for en tid tog bolig i Århus. Aarhuus Stiftstidende noterede ellers med særdeles omhu hver eneste passager, der kom hertil med hjuldampskibet »Iris«.

Kun de færreste kendte vel også billedhuggeren Bertel Thorvaldsens nyindviede museum på Slotsholmen i København. Endnu færre havde vel haft lejlighed til at se, hvilket egenartet bygværk Bindesbøll havde formået at fremtrylle af hin gamle kongelige vognport, som i »Danske Vitruvius« ses mellem Christiansborg slot og Gammelstrands kanal. Den, som kong Frederik den Sjette havde skænket Københavns Magistrat til det formål at give plads til Thorvaldsens — fra atelieret i Via Sistina i Rom — 1838 hjemførte skulpturer.

I alt fald var der kun få, udover Thorvaldsen og hans kreds, der evnede på dette tidlige tidspunkt at vurdere storheden i det, der gennem dette bygværk var givet dansk arkitektur.

Forfatterinden *Elfride Fibiger,*[3] justitsråd J. A. Müllers datter, har i sine »Kulturelle og Historiske Tidsbilleder« (Nordisk Forlag 1904), gyldentfarvede af ungpigedages festivitas, fortalt om Århus i tiåret 1847-56. Heri lykkeligvis også om Gottlieb Bindesbølls entré i byen. Uden disse skildringer ville det have været umuligt nu at udforske de nærmere enkeltheder omkring de måneder, fra 31. maj til medio december 1850, da Bindesbøll her arbejdede med at ændre arkitekt, kongelig bygningsinspektør for Sjælland, *Frederik Ferdinand Friis'*[4] forslag til en helbredelsesanstalt ved Århus. Han bearbejdede det foreliggende materiale til sit eget, arkitektonisk så beherskede og fintformede anlæg. Det, der endnu et hundrede og tyve år efter, trods mange senere nedbrydninger, ændringer, tilbygninger og trods helt nye komplekser i dets nære omgivelser — trods det sekel, der siden har svøbt sig om mure og tage — stadig er et hus, eller rettere sagt, en stad af huse, der fortsat formår at vække ærbødig opmærksomhed.

Fra det kantede hovedtårn med kuppel og vindfløj — med kong Frederik den Syvendes kronede monogram — langs hovedbygning og længer, gennem gårdenes tavlede labyrinter, rundt til den vidtstrakte facade mod øst — er »Statshospitalet ved Risskov«, som dets navn nu er, ikke mindre end en seværdighed. De røde fortløbende skiftegange, de halvrunde murstensstik over hvidmalede glasdøre, med støbte overliggere, de dybt olivengrønne vinduer og skodder, er fint gennemarbejdede detaljer.

De svungne gavle, hvor i mod de stejle tagflader forløber, afstemt efter det østfaldende terrain, er arkitektoniske enkeltheder, der ikke trætter.

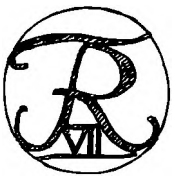

Det er som at gæste en af renæssancens danske herregårde at vandre under de svungne og springende gavle. For hvert hjørne åbenbares nye og overraskende perspektiver. Lyset og skyggerne varierer de stadigt gentagne arkitektoniske motiver, så de aldrig virker trættende.

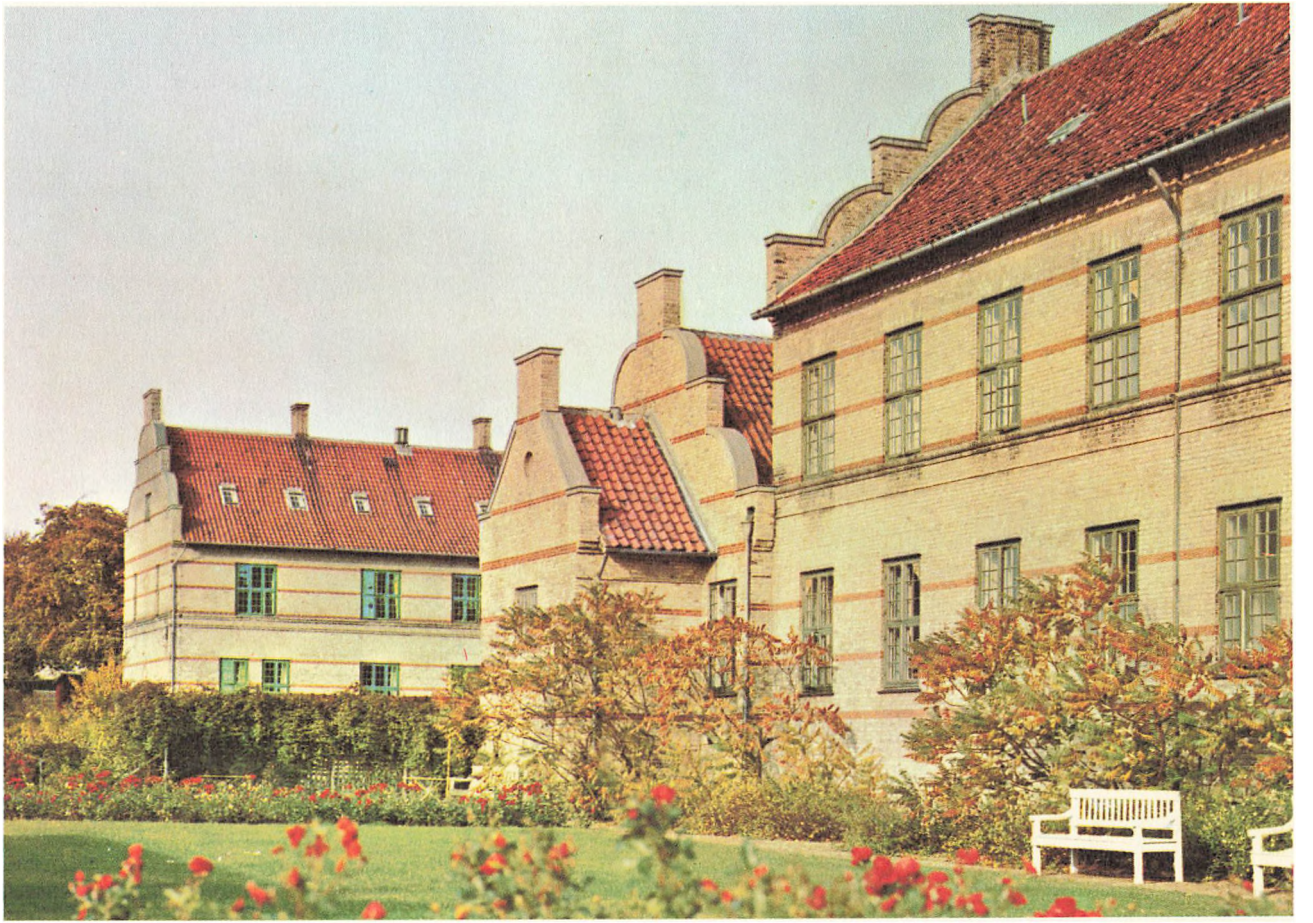

Den stadige afveksling mellem to og tre fags vinduer, det varierede etageantal, de mange udbygninger på de intime gårdfløje — alt er med til at bryde en ensformighed, der let kunne true et så mægtigt kompleks.

De mange træer, der i sin tid blev plantet overalt, er nu giganter, der med deres grønne volumen understreger stedets ærværdighed. Også de må være en del af arkitektens ære.

Gruppen af mægtige ege på plænen øst for hovedfløjen er af en skønhed og vælde, der ikke overgås i nogen slotspark i riget. De fortsætter den historiske Risskov, hvor også egene står tæt.

Bakkehældet mod bugten, med det knejsende Skjødshoved, er bevidst udnyttet. Høje, lavere og helt lave huslænger giver rytme og perspektiv over de rødbrune tagmasser. Overalt skyder nye og fjernere tagflader sig frem og opover de nære.

Risskov, parken og den stilfærdige gravplads bag blomsterpragten omkring gartneriet, er ydre rammer, der mildner, skjuler og fremhæver.

Justitsråd, toldinspektør J. A. Müller havde den 10. august 1847, kort efter sin forflyttelse til Århus, fået skøde på en to etagers ejendom på Mejlgade. Et hus og en grund, der dengang, efter registreringen af 1829, hed nr. 103, 1ste rode, Middelgade.

Stedet, der kan følges århundreder tilbage i byens liv, købte han af overkrigskommisær, redaktør af Aarhuus Stiftstidende *Adolph Frederik Elmquist.*[5] Han ejede også den skråt overfor liggende ejendom, nr. 48, som han også selv beboede, og i

Gården i Mejlgade

hvis bagbygning avisen blev trykt i Steen Steensen Blichers og H. C. Andersens dage.

Efter matrikuleringen i 1863 fik det hus, som toldinspektøren erhvervede, matr. nr. 1019. Det er Mejlgade nr. 45, auktionshuset lige ved snævringen, den, der langs gamle mure og bindingsværksbygninger nu, som da, fører fra Mejlgade til Studsgade. Stueetagen i Müllers hus havde indtil april 1850 været udlejet til en ung premierløjtnant af tredie dragonregiment, det der engang var berømt som *arveprins Frederik Ferdinands* [6]»lyseblå«.

Hans navn var Gustav Bauditz. Den 21. marts blev han viet i domkirken, og på bryllupsdagen fulgte han sit regiment på krigsfærden mod syd.

Sophus Bauditz, [7] der blev den lille garnisonsbys skildrer, er hans søn.

I maj tog Gottlieb Bindesbøll og hans konduktør Carl Rudolph Ette, den senere københavnske murermester og borgerrepræsentant, stueetagen i brug til tegnestue. En mindeplade på husets facade fortæller herom.

Fra en notits i Aarhuus Stiftstidende om rejsegildet på hospitalet i Risskov i november, vides det, at Elfride Fibiger og arkitektens hustru Andrea Frederikke Bindesbøll da bandt buketter og kranse til den festlige begivenhed. Dermed siges, at Bindesbøll ikke var alene her i Århus det halve år, og det er derfor at antage, at Bindesbølls søn, den senere ligeså berømte arkitekt og keramiker, *Thorvald Bindesbøll,* [8] der da var fire år, har været med. Datteren, væversken Johanne Bindesbøll derimod blev først født 5. januar 1851.

Elfride Fibigers erindringer for året 1850 slutter: ... For vort

Vedkommende blev det et Savn, at Bygningsinspektør Bindesbøll og hans Familie omtrent midt i December Maaned rejste tilbage til København ...

Det er så et spørgsmål, hvordan det forholder sig med tid og sted for datterens fødsel. Biografiske leksika siger, at hun blev født i Århus.

Man skulle tro, at fru Fibiger, der har alle dagligdagens små hændelser med i sine nedskrevne bybilleder, ville have fortalt om en »lykkelig begivenhed« i husets stueetage 5. januar. Det var jo tænkeligt, at fru Bindesbøll var ladt tilbage i Århus, vigende tilbage for en hjuldamperrejse så tæt på vinterstormene.

Tværtimod står der for januar 1851: ... Det nye Aar begyndte paa samme stilfærdige Maade, paa hvilken det gamle Aar havde sluttet. Selskabeligheden var paa dette Tidspunkt ej heller stor. Den blomstrede dog grundigt op paany, da tredje Dragonregiment den 21. Februar kom tilbage til sin gamle Garnisionsby ...

For den 27. april hedder det: ... Vor Stueetage, der siden Bindesbøll var flyttet, havde staaet ledig, blev efter Regimentets Tilbagekomst lejet af Ritmester Edvard Bruhn ...

Så sparsomt er det skrevne, så få oplysningerne om »En berømt arkitekt i Århus«.

Jydske Asyl kom hospitalet til at hedde på foranledning af den første overlæge *Harald Selmer.*[9] Han havde taget denne betegnelse med hjem fra studiet af lignende institutioner i England.

Det blev Danmarks første moderne indrettede hospital for

sindslidende. Tilmed som det hed, overmåde vel gennemtænkt i planer og det hele anlæg. Det toges i brug i september 1852.

Det var den århusianske politiker, stænderdeputeret, senere redaktør af Aalborg Stiftstidende, *Bernhard Philip Rée,*[10] der sammen med kontorchef, senere amtmand i København *Carl Frederik Simony,*[11] læge Selmer og arkitekterne F. F. Friis og senere G. Bindesbøll, løste opgavens første besværlige afsnit.

Underligt nok skulle Bernhard Rée, der i årtier havde talt så varmt om forbedrede kår for sindslidende, selv slutte sit liv som patient på det hospital, han havde været med til at bygge op, med til at få vedtaget hos de bevilgende myndigheder.

Midt i forhåndsprojekteringen, i planlæggelsen af hospitalet på grunden, blev arkitekt Frederik Ferdinand Friis forflyttet til embedet som bygningsinspektør for Frederiksborg, Holbæk og Bornholms amter.

Gottlieb Bindesbøll, hvem krigen i Holsten havde jaget fra den udsatte post som bygningsinspektør her, blev nu udnævnt til kongelig bygningsinspektør for Nørrejylland. Han fik overdraget hospitalsskitserne, så langt de var tegnet, og han nåede fra maj til december at gennemtegne og fastlægge alt til de afdelinger, der blev første epoke i den nu så omfattende hospitalsby.

Indtil for få år siden var et kortfattet arkitekturhæfte i serien »Blade af Dansk Kunsthistorie« af arkitekt Wilhelm Wancher, København 1903, og en artikel i »Arkitekten« af arkitekt Ivar Bentsen, stort set eneste indblik i Bindesbølls data.

Der er hos Wancher gengivet et Bindesbøll brev, dateret 16. januar 1837, der i ganske få linier siger os så meget om tidens kunstnere, om Bindesbøll, og om det evigt dragende Italien:

... Hele Efteraaret har jeg være saa flittig som et Bæst og lige meget hjælper det. Ser man blot ud af Vinduet, saa ligger disse Kæmpeværker af Antik og Mesterkunst rundt omkring een, og saa føler man sig selv som et Nul imod dem. Jeg var derfor glad, da Wilhelm Marstrand kom hertil, og man igen kunde begynde at leve lidt lystigt. Vi, nemlig Blunck, Küchler, Sonne, Marstrand og jeg gjorde en Tuur til Albanerbjærgene. Der var saa grønt og smukt, som det havde været i Dyrehaves-Tiden. Paa Vejen muddrede vi og sloges vi, saa baade Ryg og Arme vare blaa og grønspættede, saa du kan nok tro, vi morede os guddommeligt.

Da vi kom hjem, laa Kocks Brev om Stipendiet til mig i vor Café Grecco. Du kan tro, var jeg ikke glad før, saa blev jeg det nu. Der kom straks 10 flasker »Mezzi Orvieto« paa Bordet, og et Hurra for et Aar endnu i Rom ...

Selskabet til udgivelse af skrifter om danske mindesmærker, udsendte i 1959 »Bogen« om Gottlieb Bindesbøll. Kunsthistorikeren Henrik Bramsen giver heri et virkeligt fyldestgørende og veltegnet billede af livet, af arbejdet og af de opgaver, det blev forundt Bindesbøll at løse. Mindst omtalt heri er desværre Århus-tiden, men det er vel også blot et intermezzo. Dog for Århus ikke helt uden betydning.

Det er at håbe, at senere studier over denne periode må

Danske kunstnere i Rom.
Maleri af Constantin Hansen
(Statens Museum for kunst).
Personerne fra venstre: Constantin
Hansen, M. G. Bindesbøll,
M. Rørbye, W. Marstrand,
Alb. Kückler, D. Blunck, J. Sonne.

bringe forøget og mere sikker klarhed over blandt andet arbejder projekteret samtidigt med sagen Jydsk Asyl.

Bindesbølls navn nævnes altid, når bygningskunsten fra midten af attenhundredetallet beskrives og vurderes. Han nævnes, når senere arkitekter, *Frederik Ferdinand Meldahl*[12] Ludvig Fenger, Hans Holm, ja, helt til vor tid, Poul Baumann, Thomas Havning og Ivar Bentsen vedkender sig inspirationer fra Bindesbøll.

Det er næsten umuligt at bedømme, hvad der udover Risskov hospitalet har beskæftiget staben i den højloftede hyggelige stuelejlighed på Mejlgade i det halve år, Elfride Fibiger ganske spredt beskriver.

A propos Elfride Fibiger, er det kuriøst, at der indtil næsten uundgåelig forveksling har levet to, hinanden helt uafhængige århusianske forfatterinder med navnet Fibiger.

Toldembedsmandens datter Elfride, der i 1904, i sit 74. år udsendte sine sidste, og i øvrigt mest læseværdige, erindringer. Bogen »Kulturelle og historiske Tidsbilleder«, hvori også findes afsnittet om Bindesbøll-tiden i Århus. Desuden også *Matilde Lucie Fibiger,*[13] der døde som telegrafistinde i Århus den 17. juni 1872.

Netop det år, 1850, da hospitalet blev tegnet og bygget, da sejrrige tropper hyldedes overalt i landet, da det danske folk var begyndt et liv under ny frihed og efter en grundlov, debuterede Matilde Fibiger med de næsten legendariske »Clara Rafaels tolv Breve«. De var kvindeligeberettigelsens allerførste blænkere. De var en modig ung pioners forpostfægtning, medvirkende til at lede frem imod en nutid.

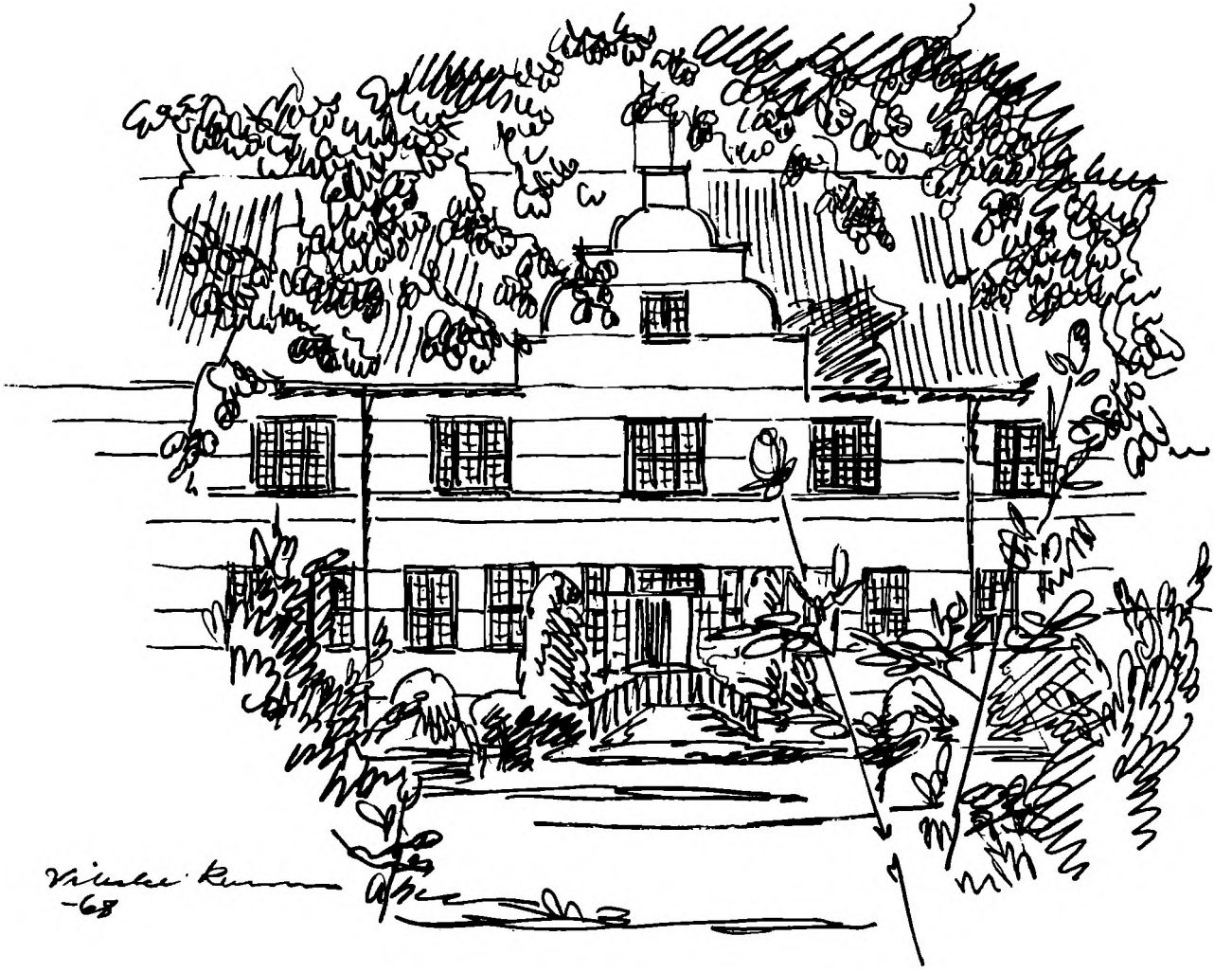

I tegnestuen på Mejlgade er måske kæmpegraven med billedhuggeren H. V. Bissens relief — i Fredericia — blevet skitseret. Det er ikke sagt eller nedskrevet, men det var i marts, at der blev udsendt opfordring til at bidrage til dette national-monument for Fredericia soldaterne. Det blev overdraget Gottlieb Bindesbøll at forme denne »Tumulus« til Trinitatis kirkegården. Han omgærdede den med en mægtig granit kvaddermur. Her blev senere de 500 soldaternavne indhugget. De 400 var faldet på voldene hin morgen 6. juli. I dr. phil. Haavard Rostrups bogværk om billedhuggeren H. V. Bissen bekræftes det, at dette gravmæle helt og holdent er et arbejde af Bindesbøll, hvad det arkitektoniske angår. Det er intet sted nævnt, om der var andre end Rudolph Ette beskæftiget hos Bindesbøll i Århus-sommeren. Også det gør det vanskeligt at bedømme, hvor store projekter man har kunnet arbejde med, sideordnet med det omfattende arbejde at få alt gennemtegnet til hospitalet på så få måneder.

Måske er den af Ivar Bentsen nævnte døbefont til Skanderborg kirke, 1850, og rådhuset i Thisted, Århus arbejder. Også skitser til et rådhus på Samsø er fra tiden her.

Tilbage er for Århus det vigtige spørgsmål: Er der ikke en eneste århusianer, der har benyttet sig af Bindesbølls tilstedeværelse her i byen? Som har formået arkitekten til at tegne et hus i selve Århus. Et sådant hus fra tiden og med mindelser om Bindesbøll er dog endnu ikke fundet.

Eftertiden har givet konduktøren hos Bindesbøll, Rudolph Ette, æren for Synagogen i Ålborg. Synagogen blev indviet 18. august 1854 og må efter kilderne at dømme være et Bindesbøll arbejde. Desværre er det nu forsvundet.

Kun mod øst, mod bugten, ses hospitalet i al dets storhed. Bag løvet forekommer det, at denne facade fortsætter uendeligt til begge sider af den aftrappede gavl over salen og overlægens bolig. Fra alle sider set brydes længerne overalt af udbygninger, lukkede gårde, af højere og lavere forskudte huse.

... Interessant er det, at Århus, der just ikke er rig på værdifuld arkitektur, skulle blive gæstet af Bindesbøll. Få steder er hans særpræg tydeligere end i dette hjørne af en af de indre, intime gårde.

I den periode af sit liv, fra 1836 til 38, da Bindesbøll opholdt sig i Rom og var Thorvaldsens nærmeste i de rige år, da han under billedhuggerens livlige medleven utrætteligt arbejdede på mange projekter til et museum for Thorvaldsen, har sikkert også andre opgaver optaget de to i fællesskab.

Meget tyder på, at Bindesbøll også har tegnet sokler og arkitektonisk udformede omgivelser til monumenter, med hvilke Thorvaldsen i de år smykkede Europas byer. Noget taler for, at det er Bindesbølls sokkel, der bærer Schillers statue foran slottet i Stuttgart — om den endnu findes.

Århus blev med sit hospitalskompleks arkitektonisk rigere. Mindepladen på huset i Mejlgade er indtil nu den eneste påskønnelse for, hvad han gav.

De fleste kender vel kun statshospitalet fra de hastige glimt, som parkens frodighed afslører for den, der kører ad hospitalsbakken imod stranden. Men selv disse øjeblikke efterlader en følelse af noget storladent, af noget i sig selv hvilende. Det er glimt, der frister til et nærmere bekendtskab med denne by i byen.

Som det så ulykkeligt sker overalt i landet i disse årtier, bliver nu også disse huse kvalt af expansioner. Den idylliske småby af funktionærboliger og villaer, der førhen ledte ned mod portalen, der i Bindesbølls stil senere blev rejst som point de vue til tårnindgangen, er nu at ligne med en forstadsindustriby. Portalen er fjernet, selv de indre gårde, der var som stille klosterhaver, er nu blot parkeringsområder.

Havde man nået at frede et kompleks som dette, havde man vel fundet udvej for med lidt nænsomhed at bevare karakte-

ristiske gavltrapper, der nu også er borte, at værne om beplantninger, der er ofret for bilerne. Der er andre indgreb, der nu bryder en tidligere helhed.

De stærke bestræbelser for bevaring af tidligere tiders værdier, der nu endelig trænger frem, må også nå her »indenfor murene«, så statshospitalet fortsat værnes efter sit værd.

I glæden over Gottlieb Bindesbølls heldige inspitation i dette arbejde, hovedbygningen længst imod øst, og de tilstødende vestvendte fløje, er det en tilfredsstillelse mere, at arkitekt, professor Ferdinand Meldahl, der i sommeren 1858 havde studeret tilsvarende hospitaler i England, var generøs nok og beundrer nok af Bindesbøll til, da han udvidede Jydske Asyl fra 1859 til 61, meget nøje at følge sin kollegas streg til mindste enkelthed.

I kammerherre Ferdinand Meldahls datter, amtmandinde Helga Stemanns offentliggjorte breve fra og til Meldahl og hans venner — et vidunderligt stykke danmarkshistorie i private betroelser — røber Meldahl sin veneration og beundring for Bindesbøll.

I et brev fra Meldahl til Christian Molbech, dateret Smyrna den 2. februar 1855, hedder det:

... Ja, Danmark skulle have Riis, fordi de ikke ret kunde faae Øjnene op og see, hvilken Perle de have i Bindesbøll. I Europa har jeg i vor Tid ikke set nogen Arkitekt, der forstaar og seer Arkitekturen saa godt som Bindesbøll ...

(gode gamle Bimmer, som han blev kaldt mellem venner).

I et brev den 10. april 1861 — midt under arbejdet med hospitalsudvidelsen i Risskov (hospitalet fik da også gasbelysning) — skriver Meldahl fra Århus til hustruen og hjemmet i København. Han fortæller om det begyndende store arbejde med udvidelsen og nybygningen på Frijsenborg slot ved Hammel og han slutter sit brev:

... Du kan aldrig troe, hvor der er yndigt i Risskov ved Aarhus. Jeg driver hele Timer om Morgenen og slentrer langs Stranden, — tænkende paa, — om jeg havde haft dig med, for at see dig ligge og lede efter Muslingeskaller eller smukke Sten a. la. Biarritz ...

Banelinjen Århus øst Ryomgård-Grenå blev anlagt 1876-77. Den brød da gennem hospitalshaven ved kystlinien. Først langt senere kom Stationsgaden og endnu senere Nordre Strandvej. Den idyl, som begejstrede Meldahl var dermed brudt.

Der var for hundrede år siden kun ganske enkelte huse mellem det gamle traktørsted Salonen, nu sjette Frederiks kro, og fiskernes huse ved Egåens udløb. Man kan let forestille sig, hvilken rekreation det må have været for en stærkt engageret arkitekt at tilse sit hospitalsbyggeri og ind imellem nyde en solfyldt morgen langs de øde vidder her.

Det blev altså Meldahl, denne beundrer af Bindesbølls kunst, der skulle fortsætte, hvad der her var begyndt. Hvor let kunne man ikke allerede da have slået om og ladet hånt om det bestående. Det var først generationer senere, at den virkelige værdi af for eksempel Thorvaldsens museum blev åbenbar for alle.

Samtiden var ikke i almindelighed Bindesbøll blid. Hvor elskelig og omgængelig han selv end var. Der har vel — Christiansborg slots genopbygning efter branden i oktober 1888 undtagen — aldrig stået nogen mere bitter strid om et projekt, end om mindetemplet for landets berømteste billedhugger.

Sært nok har Aarhuus Stiftstidende for den 17. juni 1861 intet særligt referat af kong Frederik den Syvende og grevinde Danners besøg på hospitalet i Risskov. Bladet fulgte ellers kongebesøget time for time — i helt nutidige reportager — under den ugelange visit i Århus og på århusegnen. Allerede 7. juni fortælles det læserne, at dampskibet »Jylland« var ankommet med de kongelige betjente og eqvipager. At Hans Majestæts prægtige skrue-dampskonnert »Falken« ført af orlogskaptajn, kammerherre Møller også lå i havnen. Den 8. juli saluterede fregatten »Thetis«s kanoner udenfor skolebakken, da dampskibet »Slesvig« med de kongelige stod molen ind. 30 vogne kørte efter modtagelsen gennem æresporten til stiftamtmand Torkil Christian Dahl på Moesgård. 200 bønder til hest mødte kortegen ved Louisenhøj på Strandvejen-Holmevej. Domkirkegudstjene-

Der er et refugiums fred over de »klosterhaver«, der her dannes af fløjenes møde. Solens gang over himlen ændrer lyset time for time. Kun den hvide indgang står som kontrast med de bløde skygger, imod tidens patina i tegl og tage.

ste ved biskop G. P. Brammer, audiens i den Gerdske gård på Lille Torv, kongehyldest på balkonen, rådhusbesøg hvor begyndelsen til en malerisamling blev beundret. Maleren Jørgen Sonnes billede fra 1853 af rytterkampen ved Århus 31. maj 1849 hilste Frederik den Syvende med hjelmen ved hoften, ærende byens forsvarere. (Kun to år senere skulle nye ulykker sydfra bryde ind over landet). Til ruinen på Kalø vandrede de kongelige gæster med følge. Ebeltoft fik besøg. Øen Hjelm og Ryes skanser på Helgenæs ligeledes. Frokost på Rugård. Forfriskning på Katholm. Dinér på Mejlgård og Benzon. Fra gård til gård agede den lange kortege. Men om hospitalsbesøget — i Bindesbølls nye huse — blot: Ved besøg på helbredelsesanstalten for sindslidende dekoreredes conferenseråd, rådmand Christian Bang, medlem af anstaltens bestyrelse med Dannebrogsordenens ridderkors. I de tider var det vel også en del af tilværelsen — et ophold herude — man ikke talte om. Denne dag sluttede med visit i Vennelyst hos det borgerlige skydeselskab. Grevinde Danner blev da medlem. Smuk må Moesgårdparken have taget sig ud under dette kongebesøg ... Da man efter taflet dansede under kulørte lamper på plænen — og sluttede med en festmarch i den lune aften — parken rundt.
Siden Meldahls udvidelse af hospitalet, der sluttede i 1861, er det imponerende anlæg ofte udbygget og ført frem til at imødekomme de krav, hver tid stillede.

Efter Bindesbølls korte visit her som bygningsinspektør blev det C. C. Ferdinand Thielemann, der modtog udnævnelsen,

Arkitekt Vilhelm Klein, Bindesbølls elev, skriver i sin »Arkitekt Portrætter« (manuskript på det kongelige bibliotek): ... Bindesbøll, der så at sige aldrig kunne tænke eller tale ilde om noget menneske ...—... Bindesbøll er sikkert den arkitekt, der har haft mest betydning for Danmark.
Denne detalje af gavlhjørner viser tydeligt Bindesbølls særprægede arkitektur.

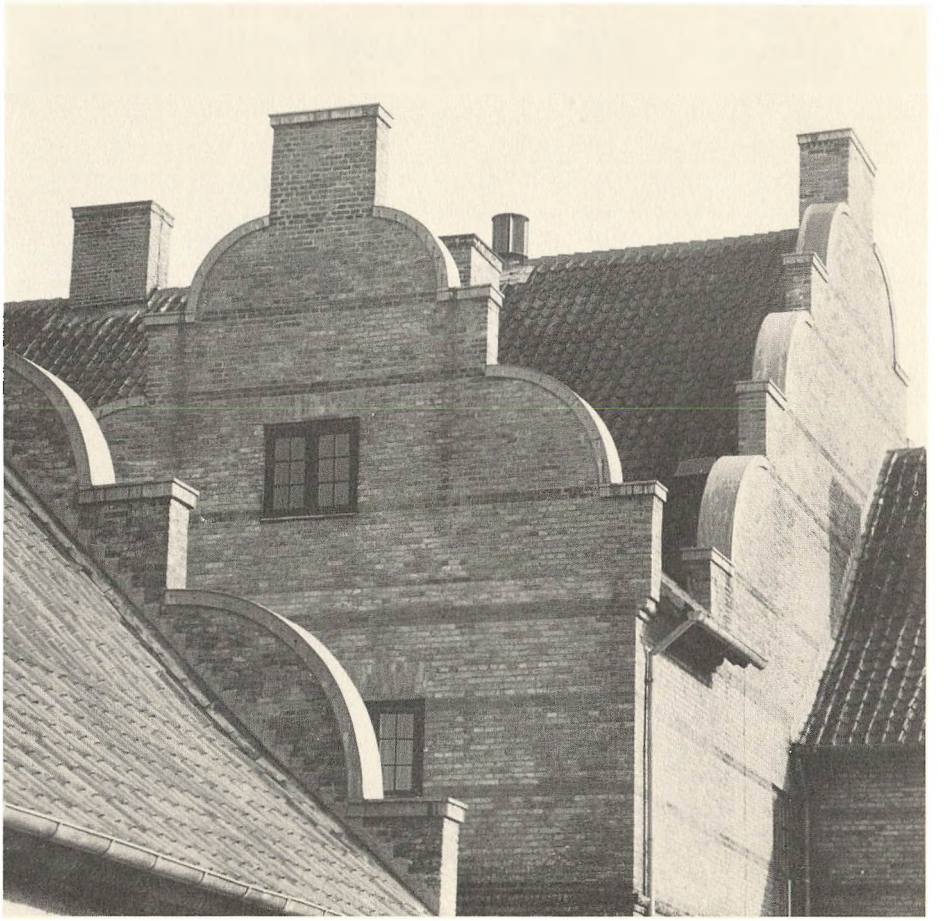

og som beherskede embedet fra 1851 til 1860. (Man husker hans Vilhelmsborg, herregården i skovene syd for Århus).

Wilhelm Th. Walther[14] blev hans efterfølger for de kommende tredive år til 1892. Han arbejdede her i Århus netop i de årtier, da byen rigtig tog til at vokse. (Håndværkerforeningen i Paradisgade, 1868 og Sct. Pauls kirke 1887 er hans).

Til hospitalet i Risskov tegnede han gartnerbolig i 1882 og i 1885 forestod han en gennemgribende brandsikring overalt herude. Det var slotsbranden, den nationale katastrofe året før, der fremkaldte nervøsitet for, hvordan det egentlig forholdt sig med landets øvrige større bygningskomplekser.

Anstrengelsen og bestræbelserne forhindrede dog ikke en storbrand i køkken- og vaskerifløjen den 25. november 1897. Walther tilbyggede også nye fløje i 1888-89. Stadig følgende den bindesbøllske rytme.

Walthers svigersøn, den århusianske skolearkitekt Ludvig A. Petersen, opførte i 1899 maskinhuset og endnu fulgte man stadig, stort set, Bindesbølls arkitektur. Kun Walthers kapel udenfor parken afviger herfra. Det er des mere uforståeligt, når man husker, hvor nær han er gået Gottlieb Bindesbølls kirke i Hobro, da han i 1872 tegnede den lille rød- og gul stribede kirke mellem gamle bindingsværksgårde i Åby ved Århus. Også når man med rette studser over det nære slægtsskab, der er mellem forsørgelses anstaltens facade i Vesterallé, som Walther tegnede 1870, og arkitekt Meldahls foregangsarbejde, Blindeinstituttet i København fra 1855. Et hus, hvis svungne gavle og øvrige detaljer viser hen imod Bindesbøll.

De hvide døre, de olivengrønne skodder herude er virkningsfulde og afklarede detaljer. De er rytmisk gentaget overalt. Om blot den gule tegl havde holdt sig renere i de forløbne årtier ville det have været, som om tiden her var standset.

Wilhelm Th. Walther afløstes som bygningsinspektør af *Hack Kampmann,*[15] der »sad« til 1920, dog i de seneste år administrerende fra København, med arkitekt Johannes Frederiksen som stedlig repræsentant for embedet.

Udenfor hospitalets mere afgrænsede område lagde Hack Kampmann sine fine og enkle, helt spartanske funktionærboliger. Også sådanne enkelthuse burde man lade urørte, lade dem forblive som Kampmann havde afleveret dem. Nye hoveddøre her med tidens evigt gentagne vandrette listebeklædning er skæmmende.

Arkitekt *Kristoffer Nyrop Warming* [16] (1865-1936), der omkring første verdenskrig byggede det meget smukke hospital i Nykøbing-Sjælland, var gæst i Århus. Han byggede i Risskov de hvide og gule pudsede og kalkede sygeplejerske-boliger uden for den nedrevne portal. Også disse huse er enheder af arkitektonisk værdi. Også her »forbedrer man« med store glasdøre og andre indgreb, der er husene helt fremmede.

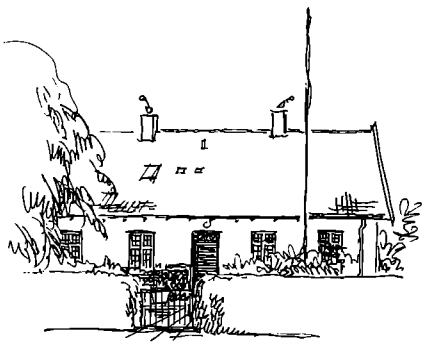

Ingen af disse arkitekter følte sig forpligtet over for Bindesbøll. De byggede hver efter sin opfattelse af samtidens arkitektur. Anderledes kunne det og skulle det vel ikke være. Nye tider, nye skikke.

I årene 1943 til 51 blev der atter foretaget betydelige indvendige ændringer i de nu — kan man vist sige — historiske huse.

Med lidt nænsomhed kan hjerte af dette umådelige kompleks, denne indre by, stadig forblive den ædle indre stad, den historiske bykerne.

Mon ikke de lyse sommermåneder i den lille jyske by ved bugt og tjæreduftende havn har været en befriende og lykkelig tid for Gottlieb Bindesbøll? Det var dog en periode borte fra de krævende kliker i København. De, der til tider kunne stille store krav til enhver, der var »indenfor«.

Vi har vist lov at tro, at han, da han efter endt arbejde herovre, en dag gik ombord i den ugentlige forbindelse med København, hjuldamperen »Iris« (prisen 6 og 4 rigsdaler på første og anden klasse), forlod Århus med en fornemmelse af den fred, der dengang som nu altid hviler over et lille begrænset samfund.

Nye og krævende opgaver ventede, både som bygningsinspektør og som privat arkitekt.

Kunstakadamiet på Charlottenborg bevarer Bindesbølls arkiverede tegningsblade. Det første rids er et gravkapel fra 1823. Det sidste daterede er den kongelige veterinær og landbohøjskole fra 1856.

Her imellem er gemt et livs arbejde, et livs skuffelser og opmuntringer. Ark, der blot forblev ark. Færdige og gennemførte byggesager, der nu er dansk arkitektur fra Bindesbøll tiden.

Kun få år havde Bindesbøll tilbage efter Århus-tiden. Kun til den 14. juli 1856. Men også disse knapt afmålte år gav ham opgaver nok.

Rådhuset i Thisted, Rørvig kirketårn, stationsbygninger til de slesvigske jernbaner (Flensborg, Tønning, Rendsborg, Husum). Huse og anstrengelser, som man kunne have sparet. Efter 1864 var intet her mere vort.

Hans eftermæle blev smukt, skriver Henrik Bramsen. I biografien over Bindesbøll citeres også en nekrolog, skrevet af vennen Meldahl:

... Bimmer er vandret fra os, fordi han af Forsynet skulle spares for at ærgre sig mere ...

Hans hele Carriere har været en bitter Historie, og kun til at udholde for så ren, ægte Kunstnersjæl, som den, der netop sad i ham.

Det er et uendeligt Tab for Danmark, thi han var Sjælen i os alle.

I Kunstakademiets Bibliotek på Kongens Nytorv er arkiveret 30 Bindesbøll tegninger til hospitalet i Risskov.
Det fremgår af signaturen, at de er blevet til i forårs- og sommermånederne 1850, — altså i Mejlgade-tiden.
Grundplanen følger den, som Ferdinand Friis tegnede året før.
Tårnet over hovedfløjen har åbenbart været et forhandlingsemne. Der findes forslag till facaden uden og med tårn.

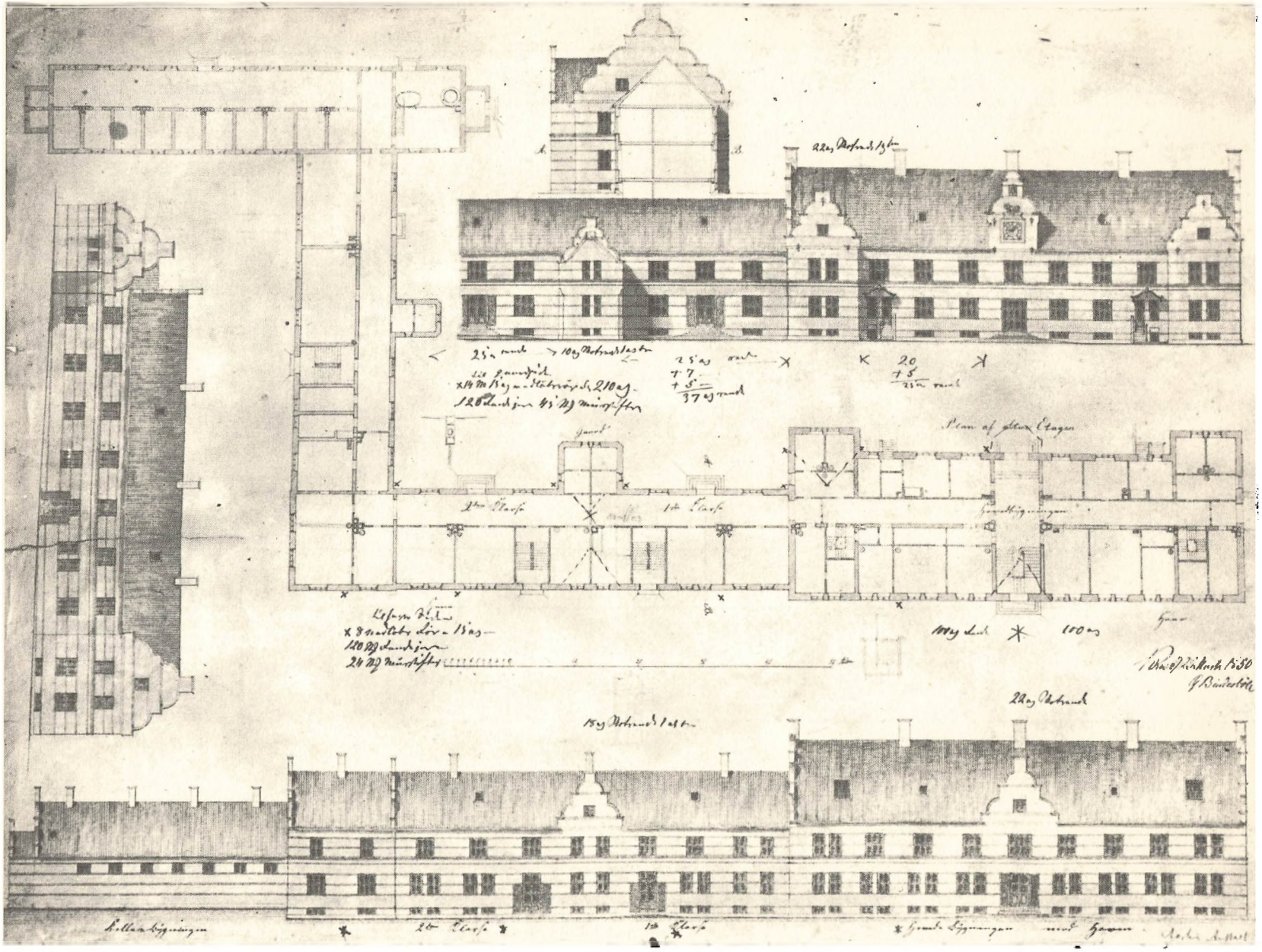

Plan of Blue Etagen
2te Klasse
1te Klasse
Gaard
100 as
22 as Rotrand

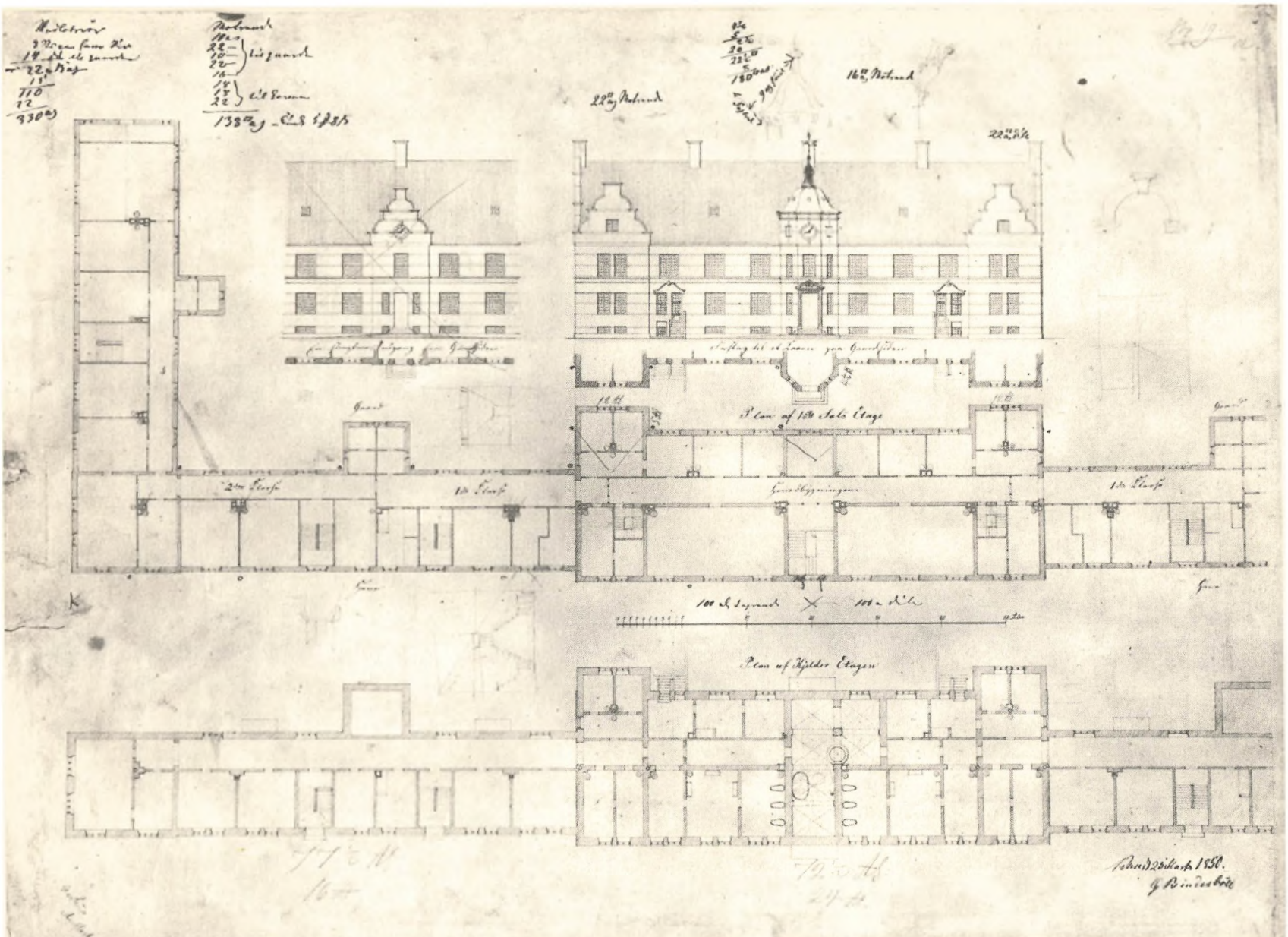
Plan af 1ste Sals Etage
Plan af Kjelder Etagen
Gaard
2den Etage
1ste Etage
Gaard
Gaard
1ste Etage
Gaard
Februar 23 Marts 1850.
J. Bindesbøll

A propos'er

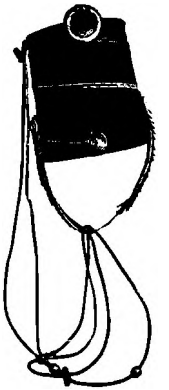

Side 11

Købstadsmuseet »Den gamle by« ejer en erindring om rytterfægtningen den 31. maj 1849 på Århus mark. Det er en husarchakot, som løjtnant von Bardesleben af det elvte preussiske husarregiment mistede under kampen hin morgenstund. På Århus museum er maleren Jørgen Sonnes store slagbillede fra 1853 endnu et minde. Det er en gave til museet fra Århus kommune i 1867.

Side 12[1]

Wilhelm Marstrand, maler, 1810-1873. Det er sikkert familien Weis, der bragte Marstrand til Århus. 1855 malede han mølleejeren Andreas Severin Weis og samme år også katedralskolens rektor H. H. Blache. Året før havde departementschef, etatsråd Carl Mettus Weis siddet for kunstneren. Så sent som 1868 var Marstrand påny gæst i møllen. Fra dette år stammer portræt nr. 2 af Andreas Severin Weis. Portrættet af Bindesbøll er allerede malet 1836.

Side 12[2]

Michael Gottlieb Bindesbøll, 5/9, 1800 i Ledøje — 14/7, 1856 i København. Søn af sognepræst Jens Bindesbøll. Var i 1822 med H. C. Ørsted i udlandet. Besøgte Goethe i Weimar. Studieophold i Rom med danske malere, Blunck, Marstrand, Küchler, Sonne, Rørby og Konstantin Hansen. Henrik Bramsens bog »Gottlieb Bindesbølls liv og arbejde« (Høst og Søn, København), med en fortegnelse over hans tegninger til arkitektur, er en fortrinlig studiebog for en nærmere indlevelse i Bindesbølls liv.

Side 14[3]

Elfride Fibiger, forfatterinde, 1832-1911. Først 1877 fik hun sin debut med en novellesamling. Som toldembedsmand blev faderen ofte forflyttet. Datteren modtog derfor gennem barndommen stærke indtryk af grænsekampen fra årene i Flensborg — af tidens litteratur og teater, mens familien boede i København. I Århus fik hun krigen på allernærmeste hold under besættelsen i treåret 48-50. I 1904 kom bogen, der særligt interesserer her — hendes barndoms- og ungdomserindringer. Elfride Fibiger blev 1856 gift med distriktslæge C. F. A. Fibiger.

Side 14[4]

Frederik Ferdinand Friis, arkitekt, 1793-1865. Havde været kongelig bygningsinspektør for Sjælland fra 1831. Efter forarbejderne til Risskov hospitalet, hvor han 1850 blev afløst af Bindesbøll, blev han tillige bygningsinspektør for Bornholm. 1847-53 byggede han Horsens Tugthus — få år tidligere byggede han det ejendommelige ting- og arresthus i Sønder Bjerge.

Side 17 [5]

Adolph Frederik Elmquist, redaktør, 1788-1868. Åbnede 1810 boghandel og bibliotek i Århus. Kom i forbindelse med udgiveren af Aarhuus Stiftstidende, Niels Lund, der havde grundlagt bladet 1794. Blev 1811 bladets redaktør. Året efter priviligeret bogtrykker. Redaktør til 1867. Fra 1818 udgav han »Læsefrugter«, et bogværk i 66 bind. Steen Steensen Blichers første digt og første noveller blev bragt i Aarhuus Stiftstidende. Hjemmet i Mejlgade nr. 48 blev kendt som tidens eneste litterære salon udenfor København. Elmquist blev overkrigskommissær 1826. Portrætter af: Søren Møller Jørgensen (1791-1873) og Jean Louis Berg (1806-1855). Dette portræt på Frederiksborg slot.

Side 19

Gården i Mejlgade. Den smukke bindingsværksgård til Mejlgade nr. 45 er stort set uændret siden tiden omkring 1850, da arkitekt Gottlieb Bindesbøll færdedes her med familie og venner. Nu forsøger man at frede huse og gadeforløb, så noget af fortiden kan bringes uskadt videre. Desværre er alt for mange smukke og værdifulde partier og enkelthuse forsvundet, inden man nåede så vidt. Huset her er blandt de interessanteste i Middelgade, som den engang hed. At navne som Bauditz og Bindesbøll og ikke mindst Fibiger er knyttet hertil, giver det også et værd.

Side 19

Vignet af mindeplade. For få år siden bestemte indehaveren af auktionsfirmaet Nellemann og Thomsen, at man ville erindre forbipasserende i Mejlgade om det arbejde med Jydsk Asyl, der af kongelig bygningsinspektør M. G. Bindesbøll var udført i dette hus, stueetagen til Mejlgade nr. 45. Det er i sig selv bemærkelsesværdigt, idet Århus, sin historie til trods, herudover kun ejer ganske få tilsvarende ihukommelser.

Side 19 [6]

Arveprins *Frederik Ferdinand,* 1792-1863. Søn af arveprins

Frederik og Sophie Frederikke af Mecklenborg-Schwerin, broder til kong Christian den Ottende. Hans tilknytning til Århus var et rent militært anliggende. 1819 anden nytårsdag red prins Ferdinand ind i Århus i spidsen for sine lette dragoner. De afløste 1ste Jydske Fodregiment, der 1816 havde forladt byen. Disse ryttere kom direkte fra slagmarkerne i Nordfrankrig. Deres brogede uniformer — røde kjoler og blå bukser — tog århusianerne fra første stund. De årlige høstmanøvrer, som herefter holdtes fra 1824, var livlige dage for by og omegn. Da var arveprinsen — og ofte også kongen med følge — gæster her. Teknisk skole i Nørre allé — prins Frederik Ferdinands tekniske skole — er en erindring om disse tider. Ved hærordningen af 1842 ændredes regimentets navn til 3die Dragon Regiment. Vi møder det i adskillige »episoder« under krigen 1848-50. Ikke mindst da de under træfningen på Randersvej forsvarede Århus og de borgere her, som elskede deres (nu) lyseblå dragoner. Efter 117 år forlod regimentet byen i 1936.

Side 19

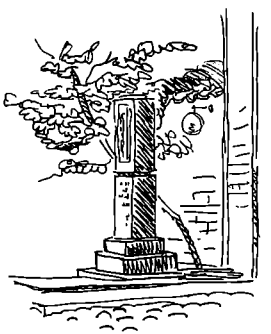

Dragoner af Århus garnison rejste 28. juni 1936 et minde om regimentet foran kasernen i Vesterallé. Fra 1819 til 1936, i 117 år havde byen huset sine elskede dragoner. Hans Hartvig Seedorff har et digt om trompeter Truelsen. Han slutter sin dragonhyldest:

— Dog kan jeg se ham, naar Foraarets Blæst
stejler dragonblaa bag Træer og Tage,
klaprer min Barndoms Soldater tilbage,
anført af Truelsens dansende Hest.
Glansen af Læder, Remonternes Lyn
Messing, der blinker i Lysets Kaskader
Heltenes Ridt i halvfemsernes Gader
flimrer forbi i et blændende Syn.

Side 19[7]

Bauditz-slægten er et Århuskapitel — en nærmere efterforskning værd. Det er den soldaterslægt, der i dette Århus-rids ender med forfatteren Sophus Bauditz. Han var søn af den unge løjtnant Peter Gustav Bauditz, fra ejendommen i Mejlgade. Han, der efter sit bryllup i domkirken straks måtte til fronten i syd. Jeg for min del — har Sophus Bauditz sagt — ville ikke for nogen pris undvære at have tilbragt min barndom i Århus. Der har jeg fået mit præg for livet, og herfra har jeg hentet alle motiverne til »Krøniker fra Garnisionsbyen«. Det var en oplevelse Sophus Bauditz aldrig glemte, at faderen tog ham op foran sig på hesten og red gennem Munkeport på vej til Galgebakken. Sophus Bauditz døde den 14. august 1915. En komité af skuespillere, forlæggere, malere, billedhuggere og jægere rejste 9. september 1929 en Bauditz bronze-buste i Ørstedsparken i København. Hofjægermester Harry Treschow erhvervede nr. 2 eksemplar heraf og skænkede den til forfatterens fødeby Århus. Billedhuggeren Axel Hansen, der også har modelleret Hans Broges statuen på Tietgens Plads, har modelleret denne digterbuste.

Carl Frederik Bauditz, 1741-1816, må vist være den første af slægten med tilknytning til Århus. 1806 blev hans chef

for 1ste Jydske Infanteriregiment. Også Ferdinand Bauditz, 1778-1849, må have haft sin Århus-tid. 1833 blev han hofchef hos prins Frederik Ferdinand. Endnu en Ferdinand Bauditz, 1811-66, blev gift i Århus i 1841 med Louise Holstein af Ledreborg. Også han, der blev kadet som 11-årig og i 1832 major i Prinsens lette Dragoner, var en Århus Bauditz. Denne families Århus-historie er ikke skrevet.

Side 19[8]

Thorvald Bindesboll, arkitekt, keramiker, 1846-1908. Pioner for dansk kunstindustri. Bindesbøll var 4 år, da faderen Gottlieb Bindesbøll tegnede sit hospitalskompleks i Risskov. Kun lidt ved vi nu om arkitektfamiliens venner og omgangskreds i Århus-tiden. Men mon ikke familiens Weis i møllen også har indbudt disse gæster til aftener med andre kunstnere. Købstadsmuseet »Den gamle by« ejer en lille Thorvald Bindesbøll tegning i pen og farve 9,3 × 15,3 fra 1859. Man ser herpå møllen med de to hjul. Thorvald Bindesbøll var da 13 år. Var båndet mellem de to familier på den korte tid blevet så stærkt, at drengen Thorvald kunne komme i møllen som feriedreng 9 år efter afrejsen fra Århus?

Side 20[9]

Harald Selmer, etatsråd, overlæge, 1814-79. Begravet på hospitalet, hvor hans gravsten er det første man ser på den smukke begravelsesplads med de mange mindeplader lagt i den mossede plæne — som på »Gottes Acker« i Christiansfeldt. Professor Harald Selmer blev student 1831 fra Horsens Lærde Skole. Han virkede på Sct. Hans hospital, i Stege og i Nørlund ved Ålborg, inden han blev kaldt til opgaven her i Risskov. Dr. Selmer blev æresdoktor i Uppsala 1877, etatsråd 1878. Professor Carl Bloch har malet det portræt, der i festsalen minder om en meget fortjenstfuld indsats.

Side 21[10]

Bernhard Philip Rée, politiker, 1813-68. Født i Århus, student fra Aarhus Katedralskole. Rée er også et af de interessante Århusnavne. Faderen Hartvig Philip Rée kom hertil fra Fredericia i 1810. Hans hjem blev i kammerherre Rosenørns ejendom i Vestergade — den senere Otto Mønsteds gård. Der var tre sønner i dette kultiverede Århushjem — pianisten Anton Rée — Bernhard Philip Rée der skulle blive den energiske forkæmper for hospitalet i Risskov — og Hertz Rée, der overtog den rige købmandsgård. Efter at have været redaktør af Aalborg Stiftstidende, stenderdeputeret og rigsdagsmand, døde Bernhard Philip Rée 1868 på hospitalet i Risskov.

Side 21[11]

Carl Fr. Simony, politiker, 1806-72. 1852 kultusminister hos Blume. 1855 justitsminister hos Hall. 1856 indenrigsminister. Arbejdede stærkt for oprettelsen af en sindssygeanstalt i Jylland. For vedtagelse af en sundhedsvedtægt, for bygningslove m.m. 1863 kultusminister hos Monrad. 1860 til 1872 stiftamtmand for Sjælland og amtmand for København.

I 1843 udsendte lægen J. R. Hübertz (1794-1855) sin bog »Om Daarevæsenets Indretning i Danmark«. Heri blev gengivet et projekt tegnet af Bindesbøll. Et arbejde der dog ikke blev til realiteter. Små syv år senere blev Bindesbøll hospitalets arkitekt. Det var dog uden egentlig forbindelse med disse forarbejder. Hans ankomst til Århus var som nævnt blot en omgruppering af embedsmænd, forårsaget af krigen. Da dr. Selmers program for et hospital den 16. juni 1849 blev godkendt af kongen, blev samtidigt fremlagt et projekt af arkitekt F. F. Friis. Det var således her — som så ofte — et tilfælde, at det blev Bindesbøll, der gæstede Århus hin sommer. Også Hübertz var en pioner. Han var stifter af og første forstander for åndsvageanstalten på gamle Bakkehus.

Side 25 [12]

Ferdinand Meldahl, arkitekt, 1827-1908. Foruden arbejdet med udvidelsen af Bindesbølls hospital i Risskov har Meldahl haft andre opgaver i Jylland. 1860-67 byggede han Frijsenborg slot ved Hammel for greve Christian Emil Frijs. Ting- og arresthusene i Randers, Ålborg og Fredericia er fra samme årti som slottet. Løvenholm derimod restaurerede Meldahl så sent som 1901. Mere ukendt er det vel, at obelisken på skamlingsbanken, den knuste og genrejste, er tegnet af Ferdinand Meldahl.

Side 25 [13]

Matilde Lucie Fibiger, forfatterinde, 1830-72. Begravet i Århus. Skrev 1850 som tyveårig lærerinde på skovridergården Mattrupgaard ved Sakskøbing, »Clara Rafaels 12 breve«. J. L. Heiberg sørgede for udgivelsen. Hun oplevede at se Dansk Kvindesamfund blive stiftet 1871. Uden egentlig at deltage havde hun sin andel heri gennem sit forfatterskab. Lægen og politikeren C. E. Fenger hjalp Matilde Fibiger til en stilling som telegrafistinde i Århus. Her døde hun 1872 og Fenger rejste en sten på graven. Herpå en strofe fra hendes digt nytårsnat 1870: »Graven er fredet«. Dog heller ikke her fik hun fred. Da rådhuset blev bygget blev alle den gamle kirkegårds grave sløjfet. Matilde Fibiger er malet af Jørgen Roed til Frederiksborg slot og tegnet af Erik Struckmann til rigsdagen.

Side 36 [14]

Wilhelm Th. Walther, arkitekt, 1819-92. I 30 år virkede Walther i Århus — og som bygningsinspektør i det nordlige Jylland. Arkitekt Ludvig A. Petersen 1848-1935 blev 19. maj 1881 gift med Walthers datter Agnes Theodora, og fortsatte svigerfaderens virke. Fra 1902, da han byggede teknisk skole på Ingerslevs Plads, til 1928 Læssøesgades skole blev færdig, havde Ludvig A. Petersen forestået de 25 års skolebyggeri i Århus.

Side 39 [15]

Hack Kampmann, arkitekt, 1856-1920. Født i Ebeltoft. Arkitekt og bygningsinspektør i Århus i årene omkring århundredeskiftet. Slottet, Katedralskolen, Stadsbiblioteket og mange andre bygninger, der præger Århus fra disse tider, er hans arbejder.

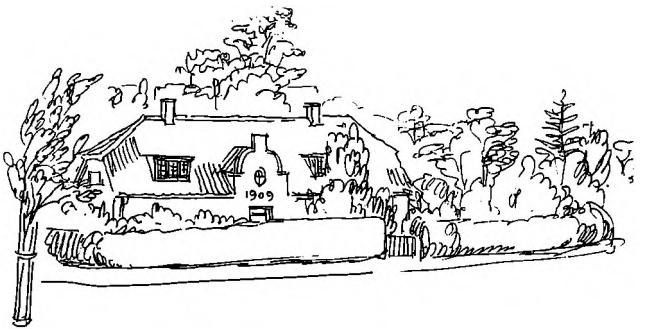

Side 39 [16]

Kristoffer Nyrop Warming, arkitekt, 1865-1936. Det var i årene fra 1913-15 arkitekt Warming byggede sindssygehospitalet i Nykøbing S. Derefter fulgte en lang række opgaver for hospitaler landet over. I Risskov blev det til de fine sygeplejerskeboliger ved indkørselen. Warmings arbejdsområde dækkede store dele af landet — i Jylland blev det til kirker i Vinderup, Fjerritslev og Harboøre. Desuden domhuset i Horsens og landsretsbygningen i Viborg.

Tilrettelæggelse, layout, reproarbejde og trykningen er udført på kemigraf-litografkurserne i Århus 1968-69
Fotosats: 9 og 11 pkt. Garamond, Hostrup Film-Grafik, Århus
Omslagskarton: TOSA Bøttekarton 1483. Venligst skænket af C. C. Winters eftf. A/S.
Papir: Matglittet fuldlimet tryk 607 — 150 g, skænket af A/S Viggo Borch.
Fotografier: Leif Johansen
Tegninger og vignetter: Vibeke Klemann
Filmsmaterialer til optagelserne er skænket af Agfa Gevaert
Trykfarverne er venligst stillet til rådighed af Akt. Torda fabrikker, Drammen, Norge
Bogbinderarbejdet er udført af A. Henriksens Eftf., Århus
Denne bog er fremstillet i 700 nummererede eksemplarer, hvoraf denne er nr. 329